

Åklagarmyndighetens användning av s.k. postkontroll

1. SAMMANFATTNING

Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten har granskat samtliga tvångsmedelsärenden där Åklagarmyndigheten meddelat att kvarhållande av försändelse, s.k. postkontroll, beslutats med stöd av rättegångsbalkens regler under åren 2012-2014.

Nämnden har noterat att åklagare i majoriteten av de granskade ärendena begärt tillstånd till postkontroll för en period från ett visst datum och inte, såsom föreskrivs i tillämplig bestämmelse, från dagen för delgivning av befordringsföretaget. Nämnden förutsätter att åklagare framöver utformar ansökan om tillstånd till postkontroll i enlighet med gällande bestämmelse.

I samtliga ärenden saknas dokumentation om när besluten delgavs befordringsföretagen. Eftersom tiden under vilken postkontroll får ske börjar löpa vid delgivningstidpunkten är detta en brist. Nämnden uppmanar åklagarkamrarna att förbättra sina rutiner vad gäller dokumentation på detta område.

Nämnden konstaterar att lagstiftningen inte ger åklagare rätt att häva ett beslut om postkontroll. Nämnden anser dock att det vore rimligt att åklagare ges en sådan möjlighet.

Innehåll

1. SAMMANFATTNING.....	1
2. BAKGRUND.....	3
3. GRANSKNINGEN.....	3
4. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER.....	4
4.1 Inledning.....	4
4.2 Tillstånd till postkontroll och verkställighet av beslut.....	4
4.3 Underrättelser till enskild.....	5
4.4 Dokumentationskrav.....	5
5. NÄMNDENS BEDÖMNING.....	5
5.1 Tillstånd och verkställighet.....	5
5.2 Rätten att häva beslut om postkontroll.....	6
5.3 Underrättelser till enskilda.....	6
5.4 Brister i dokumentation.....	7

2. BAKGRUND

Kvarhållande av försändelse, även kallat postkontroll, räknas till de hemliga tvångsmedlen. Eftersom postkontroll inte ingår i den redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel som regeringen årligen sammanställer till riksdagen genomförde Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden en kartläggning för att ta reda på i vilken omfattning tvångsmedlet används.¹ Vid kartläggningen fick Åklagarmyndighetens respektive Ekobrottsmyndighetens samtliga kammare och enheter lämna upplysningar om de ärenden i vilka postkontroll beslutats med stöd av rättegångsbalkens regler under åren 2012-2014. Av kartläggningen framkom att under den perioden har postkontroll använts vid tio kammare eller enheter inom Åklagarmyndigheten² men inte vid någon kammare inom Ekobrottsmyndigheten.

3. GRANSKNINGEN

Nämnden har granskat samtliga 22 tvångsmedelsärenden där Åklagarmyndigheten meddelat att postkontroll beslutats med stöd av rättegångsbalkens regler.³ Granskningen har utförts genom att kopior av tvångsmedelsdiarierna, handlingar i tvångsmedelsärendena och relevanta delar av förundersökningsprotokoll inforrats till nämndens kansli.

Nämnden har särskilt kontrollerat

- om tillstånd har funnits till tvångsmedelsåtgärderna,
- om tvångsåtgärderna har verkställts i enlighet med tillstånden,
- om bestämmelserna om underrättelse till enskild har följts i de fall åklagaren fattat beslut om beslag, och
- om vidtagna åtgärder har dokumenterats tillfredsställande.

Med anledning av de iakttagelser som gjorts har åklagarkamrarna uppmanats att yttra sig över handläggningen av vissa ärenden.

¹ Se nämndens uttalande ”Kartläggning av Åklagarmyndighetens och Ekobrottsmyndighetens användning av s.k. postkontroll” (dnr 46-2015).

² Granskade ärenden har handlagts vid Åklagarkammaren i Skövde, Åklagarkammaren i Uddevalla, Åklagarkammaren i Göteborg, Internationella åklagarkammaren Göteborg, Södra Skånes åklagarkammare, Åklagarkammaren i Växjö, Åklagarkammaren i Östersund, Riksenheten för Säkerhetsmål, Åklagarkammaren i Linköping och Åklagarkammaren i Kalmar.

³ Vid kartläggningen uppgavs att postkontroll hade använts i 23 ärenden men ett ärende visade sig vara fråga om postkontroll med stöd av annan författning.

4. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

4.1 Inledning

De aktuella bestämmelserna om postkontroll finns i 27 kapitlet rättegångsbalken (RB).

Postkontroll innebär att en försändelse, som får tas i beslag, hålls kvar av ett beforderingsföretag till dess att frågan om beslag har avgjorts (27 kap. 9 § första stycket RB). Med beforderingsföretag avses främst post- eller telebeforderingsföretag, dvs. företag som på affärsmässiga grunder huvudsakligen förmedlar information – meddelanden i form av postförsändelser och olika former av telemeddelanden – som andra lämnar för distribution.⁴ Bestämmelsen kan även tillämpas på försändelser som avlämnas för befordran med t.ex. järnväg, buss, fartyg eller något annat transportmedel. Budföretag och åkerier omfattas också av bestämmelsen.⁵

Begreppet försändelse omfattar bl.a. brev, postanvisning och paket. Däremot räknas inte elektronisk post som förmedlas via ett elektroniskt kommunikationsnät som en försändelse utan som ett elektroniskt meddelande. För sådana meddelanden tillämpas reglerna om hemliga tvångsmedel på teleområdet.⁶

Bestämmelsen uppställer inte något krav på att brottet ska vara av viss svårhetsgrad för att tvångsmedlet ska få användas. En försändelse får emellertid tas i beslag hos ett post- eller telebeforderingsföretag endast om det för brottet är föreskrivet fängelse i ett år eller därutöver och försändelsen hade kunnat tas i beslag hos mottagaren (27 kap. 3 § RB). Är det fråga om försändelse hos något annat beforderingsföretag än ett post- eller teleföretag, t.ex. budföretag eller åkerier, gäller de vanliga reglerna om beslag, dvs. det krävs inte brott av viss svårhetsgrad.⁷

4.2 Tillstånd till postkontroll och verkställighet av beslut

Postkontroll beslutas av rätten. Beslut om kvarhållande av försändelse riktar sig mot det beforderingsföretag dit försändelsen väntas komma in. Tillstånd till åtgärden ges för viss tid, högst en månad åt gången. Tillståndstiden räknas från den dag då beslutet delgavs beforderingsföretaget (27 kap. 9 § andra stycket RB).

⁴ Prop. 1992/93:200 sid. 161 ff.

⁵ Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur de får användas, 3 uppl., Stockholm, 2012, sid. 467.

⁶ Gunnel Lindberg, a.a., sid. 468.

⁷ Gunnel Lindberg, a.a., sid. 468.

4.3 Underrättelser till enskild

Till skillnad från övriga hemliga tvångsmedel finns ingen skyldighet att underrätta berörda personer om användningen av postkontroll. I förarbetena till bestämmelserna om underrättelseskyldighet till enskild anges att postkontroll innebär ett så begränsat integritetsintrång att det inte motiverar en underrättelseskyldighet.⁸ Om postkontroll resulterar i ett beslag ska avsändare och mottagare underrättas om beslaget, så snart en sådan underrättelse inte är till men för utredningen (27 kap. 11 § RB).

4.4 Dokumentationskrav

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) ska uppgifter om hemliga tvångsmedel registreras i ett tvångsmedelsdiarium (3 §). De uppgifter som krävs för att kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras i diariet (6 §).

Ett protokoll ska föras över det som tas i beslag (27 kap. 13 § RB). Något krav på dokumentation av vilka försändelser som hållits kvar men som inte blivit föremål för beslag finns inte i rättegångsbalken.⁹

5. NÄMNDENS BEDÖMNING

5.1 Tillstånd och verkställighet

I samtliga granskade tvångsmedelsärenden finns tillstånd från rätten till postkontroll.

I de ärenden, där det gått att kontrollera (mer om detta under punkt 5.4 nedan), har verkställighet skett i enlighet med rättens tillstånd. Nämnden har dock noterat följande.

I ett ärende, som handlagts vid Åklagarkammaren i Göteborg, begärde och beviljades åklagaren den 7 december 2012 tillstånd till postkontroll. Tillståndet gällde under perioden den 10 december 2012 - 9 januari 2013. Beslutet delgavs befordringsföretaget den 7 december 2012. I ärendet hölls försändelser kvar och åklagaren fattade beslut om beslag den 8 januari 2013.

Som angetts ovan (punkt 4.2) ska ett beslut om postkontroll avse viss tid, högst en månad räknat från den dag då befordringsföretaget delgavs beslutet. Om beslutet om postkontroll hade utformats i enlighet med gällande bestämmelse

⁸ Prop. 2006/07:133 sid. 36

⁹ Gunnel Lindberg, a.a., sid. 474.

skulle tillståndet således ha gällt längst till och med den 6 januari 2013. De försändelser som hölls kvar den 8 januari 2013 skulle därmed inte ha omfattats av tillståndet. Nämnden har under granskningen noterat att i majoriteten av ansökningarna till rätten har åklagarna begärt tillstånd till postkontroll från ett visst datum, och alltså inte från dagen för delgivning av befodringsföretaget. För att undvika situationer likt den ovan angivna förutsätter nämnden att åklagare framöver utformar ansökan om tillstånd till postkontroll i enlighet med bestämmelsen i 27 kap 9 § andra stycket RB.

5.2 Rätten att häva beslut om postkontroll

Regleringen gällande övriga hemliga tvångsmedel innebär att åklagaren eller rätten omedelbart ska häva tillståndet om det inte längre finns skäl för tvångsåtgärden (27 kap. 23 § RB). I bestämmelsen om postkontroll anges inte vem som får upphäva beslutet eller när det ska ske. I doktrinen har detta tolkats som en exklusiv rätt för domstolen att häva tillstånd till postkontroll.¹⁰

I två ärenden som handlagts vid Åklagarkammaren i Östersund har åklagaren själv fattat beslut om att häva beslut om postkontroll i förtid. I ett remissvar till nämnden har åklagarkammaren uppgett att åklagare alltid torde ha möjlighet att avbryta verkställigheten av domstolens beslut. Åklagarkammaren har vidare uppgett att handläggande åklagare, med hänsyn till behovsprincipen och för att undvika ytterligare tidsutdräkt, valt att omedelbart avbryta tvångsåtgärden i stället för att avvakta ett beslut från tingsrätten.

Nämnden konstaterar att lagstiftningens nuvarande utformning inte ger åklagare rätt att häva ett beslut om postkontroll. Nämnden anser att det vore rimligt att åklagare ges en sådan möjlighet. Det har även i andra sammanhang påpekats att bestämmelsen om postkontroll är i behov av modernisering.¹¹

5.3 Underrättelser till enskilda

Nämndens granskning visar att i de ärenden där postkontrollen har resulterat i beslag har de enskilda underrättats om beslagen.

Nämnden har också noterat att åklagare i några ärenden beslutat att underrätta de enskilda om användningen av postkontroll. I ett fall har ett bevakningsärende lagts upp, och förfrågan skickats till Polismyndigheten om sekretess enligt 27 kap. 31-33 §§ RB hindrar underrättelse till enskild. Nämnden konstaterar att någon underrättelseskyldighet inte föreskrivs beträffande postkontroll. En myndighet kan givetvis inte klandras för att den har underrättat enskilda i större utsträckning än vad lagen kräver.

¹⁰ Gunnel Lindberg, a.a., sid. 474.

¹¹ Ds 2005:6 Brott och brottsutredning i IT-miljö. Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet med tilläggsprotokoll, sid. 291.

5.4 Brister i dokumentation

Uppgifter om när befordringsföretaget delgavs rättsens beslut om postkontroll saknas i samtliga ärenden. Som påtalats tidigare anser nämnden att sådana uppgifter ska dokumenteras i tvångsmedelsdiariet eftersom tiden under vilken postkontroll får ske börjar löpa vid delgivningstidpunkten.¹² I majoriteten av ärendena har åklagarkamrarna tagit reda på delgivningstidpunkten genom att vända sig till polisen eller domstolen som haft uppgift om detta. I nio ärenden har dock åklagarkamrarna uppgett att sådan dokumentation helt saknas.

Med anledning av att det i många tvångsmedelsärenden inte gått att utreda när besluten delgavs befordringsföretagen har det inte varit möjligt för nämnden att kontrollera verkställigheten av besluten. Detta är en brist och nämnden uppmanar åklagarkamrarna att förbättra sina rutiner vad gäller dokumentation på detta område.

6. BESLUT

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Sigurd Heuman

I avgörandet har deltagit: Sigurd Heuman (ordförande), Barbro Thorblad, Cecilia Dalman Eek, Linnéa Darell, Berit Jóhannesson, Zayera Khan, Mats Sander och Jonas Åkerlund (enhälligt).

Föredragande: Anna Backman

Expedition till:

Åklagarkammaren i Skövde, Åklagarkammaren i Uddevalla,
Åklagarkammaren i Göteborg, Internationella åklagarkammaren Göteborg,
Södra Skånes åklagarkammare, Åklagarkammaren i Växjö, Åklagarkammaren
i Östersund, Riksenheten för Säkerhetsmål, Åklagarkammaren i Linköping,
Åklagarkammaren i Kalmar och Västerorts åklagarkammare i Stockholm.

¹² Se nämndens uttalande av den 18 november 2015 ”Granskning av ärenden vid Åklagarkammaren i Östersund där den enskilde inte underrättats om hemlig tvångsmedelsanvändning” (dnr 2144-2014).

Kopia för kännedom till:
Åklagarmyndigheten
Justitiedepartementet